

Βιβλιοπαρουσίαση

Μεταξάς Εναντίον Τσαλδάρη Η Άγνωστη Αντιβενιζελική Σύγκρουση (1924-1928) (Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο, 2023)

Νίκος Νικολούδης
Ανεξάρτητος Ερευνητής, Ελλάδα

Στη διάρκεια του πρώτου μισού του 20ού αιώνα, έως το 1936, στην πολιτική κονίστρα της Ελλάδας κυριαρχούσε η πολιτική φυσιογνωμία του Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο μόνος ο οποίος είχε το πολιτικό ανάστημα να του αντιπαρατεθεί επί ίσοις όροις ήταν ο βασιλιάς Κωνσταντίνος Α΄, όχι όμως λόγω των πολιτικών του προσόντων αλλά ουσιαστικά λόγω της πολιτειακής του θέσης, σε συνδυασμό με την ευρεία λαϊκή αποδοχή που διέθετε ο θεσμός της βασιλείας στη χώρα μας την ίδια περίοδο. Όσο ζούσε ο Κωνσταντίνος, οι κυριότεροι πολιτικοί υποστηρικτές του στο κοινοβούλιο επισκιάζονταν από τον Βενιζέλο, ενώ μετά την οριστική εκθρόνισή του (τον Σεπτέμβριο του

1922) συνθλίφθηκαν από την έκταση της Μικρασιατικής Καταστροφής και τη Δίκη των Έξι. Η κοσμογονία όμως της Μικρασιατικής Καταστροφής έθεσε και τον ίδιο τον Βενιζέλο εκτός πολιτικής επί αρκετά χρόνια (1923-1928), στη διάρκεια των οποίων τόσο η βενιζελική όσο και η αντιβενιζελική παράταξη σπαράχθηκαν από έντονες εσωτερικές διαμάχες από τις οποίες επωφελήθηκαν φιλόδοξοι στρατιωτικοί για να επιβάλουν τις δικές τους πολιτικές απόψεις. Σε αυτό το πλαίσιο, οι ποικίλες δραστηριότητες των πρωταγωνιστών της βενιζελικής παράταξης του Μεσοπολέμου έχουν διερευνηθεί συστηματικά σε βάθος χρόνου από αρκετούς ερευνητές. Δεν ισχύει όμως το ίδιο και για τους αντιβενιζελικούς πολιτικούς της ίδιας περιόδου, με εξαίρεση την τετραετία της δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά (1936-1940).

Υπ' αυτή την έννοια το έργο του γνωστού ιστορικού Ιωάννη Δασκαρόλη αποτελεί μια ευπρόσδεκτη και πολύ χρήσιμη συμβολή στην πολιτική ιστορία

της ιδιαίτερα ταραγμένης περιόδου που μεσολάβησε μεταξύ της Μικρασιατικής Καταστροφής και της τελευταίας διακυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-1932). Η περίοδος αυτή χαρακτηρίστηκε από την ανακήρυξη της Δημοκρατίας (1924), τη δικτατορία του Θεόδωρου Πάγκαλου (1925-1926) και τη δημιουργία της Οικουμενικής κυβέρνησης (1926-1928) που προλείανε το έδαφος για την τελευταία περίοδο προπολεμικής πολιτικής σταθερότητας υπό δημοκρατικό καθεστώς, την προαναφερθείσα τετραετία του Βενιζέλου. Την περίοδο αυτή στον αντιβενιζελικό χώρο είχαν διαμορφωθεί δύο πόλοι: το Λαϊκό Κόμμα υπό τον Παναγή Τσαλδάρη και το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων υπό τον Ιωάννη Μεταξά. Το πρώτο αποτέλεσε τη μετεξέλιξη του κόμματος του Δημητρίου Γούναρη, το πολιτικό ανάστημα του οποίου όμως δεν μπόρεσε να φτάσει κανείς από τους παλαιούς συνεργάτες του μετά την εκτέλεσή του στο πλαίσιο της Δίκης των Έξι. Ο συγγραφέας του βιβλίου προβαίνει επανειλημμένα σε αυτή την έμμεση διαπίστωση περιγράφοντας την πολιτική συμπεριφορά των «βαρώνων» του Λαϊκού Κόμματος και τον χαρακτήρα του Παναγή Τσαλδάρη, του αρχηγού του δια της εις άτοπον απαγωγής, αφού παρά το συγκριτικά χαμηλό πολιτικό του ανάστημα ουδέποτε βρέθηκε κάποιος καταλληλότερος αντικαταστάτης του στην ηγεσία στο κόμμα. Από την άλλη πλευρά, ο κυριότερος αντίπαλός του στον αντιβενιζελικό χώρο, ο Ιωάννης Μεταξάς, παρότι γενικά πιο ευέλικτος ως πολιτικός, διακρινόταν για τον άκαμπτο χαρακτήρα του (ενδεχομένως λόγω και της παλαιότερης στρατιωτικής του σταδιοδρομίας). Ως εκ τούτου, το κόμμα του δεν μπόρεσε ποτέ να εξελιχθεί σε ισότιμο αντίπαλο του Λαϊκού, καθώς μαστιζόταν από συνεχή εναλλαγή στελεχών (συνήθως λόγω διαγραφών) και «αφερέγγυα» στάση στο πολιτειακό ζήτημα της επαναφοράς ή μη της βασιλείας, στοιχεία που το διατηρούσαν σταθερά στο περιθώριο της κοινοβουλευτικής δραστηριότητας. Παρά ταύτα, και χάρη σε μια ευνοϊκή αλληλουχία θανάτων των πολιτικών του αντιπάλων, ο πολιτικά άχρωμος και «ελλειμματικός» Μεταξάς επρόκειτο μετά από μερικά χρόνια να αναδιαμορφώσει μόνος του το πολιτικό σκηνικό επιβάλλοντας μια δικτατορία αρκετά διαφορετική από όσες είχε γνωρίσει έως τότε η Ελλάδα και συμβάλλοντας κατά έναν φαινομενικά ακατανόητο τρόπο στο έπος του 1940-41.

Το βιβλίο αποτελεί μια εξελιγμένη μορφή της διδακτορικής διατριβής του συγγραφέα που εκπονήθηκε στο πανεπιστήμιο Νεάπολις της Κύπρου και διαιρείται σε δέκα κεφάλαια, στα οποία εξετάζεται μεθοδικά η παράλληλη πολιτική διαδρομή του Τσαλδάρη και του Μεταξά την περίοδο 1924-1928 μέσα από μια συστηματική ανάλυση των γεγονότων της ίδιας περιόδου. Αναμφίβολα όμως τα πιο σημαντικά σημεία του έργου αναλύονται στο τελευταίο κεφάλαιο, με τίτλο «Συμπεράσματα – Λόγοι της τελικής επικράτησης των Λαϊκών εις βάρος των Ελευθεροφρόνων στον χώρο του αντιβενιζελισμού» (στις σελίδες 261-292). Εκεί ο συγγραφέας αντιπαραβάλλει εύστοχα και διεισδυτικά τις ιδιαιτερότητες των δύο κομμάτων: τις κοινωνικές και ιδεολογικές διαφορές τους σε συνάρτηση και με τα ψυχολογικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των πολιτευτών τους. Σε αυτό το πλαίσιο, το Λαϊκό Κόμμα παρουσιάζεται ως κατ' εξοχήν κόμμα της λαϊκής (ή και λαϊκίστικης) Δεξιάς που απευθυνόταν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα της Παλαιάς

Ελλάδας και του οποίου τα κυριότερα στελέχη ήταν γόννοι παλαιών πολιτικών οικογενειών με κοινά χαρακτηριστικά την αντιπαλότητα προς τον Βενιζέλο και την αδιάσειστη πίστη τους στο καθεστώς της βασιλείας, για την επαναφορά του οποίου εργάζονταν συνεχώς και αδιάλειπτα. Παρά τις μεταξύ τους διαφορές κατόρθωναν να συμβιώνουν χάρη στην προσωπικότητα του αρχηγού τους, που διακρινόταν από ηπιότητα, ακεραιότητα χαρακτήρα, πολιτική μετριοπάθεια και αποφυγή των δύσκολων αποφάσεων που θα είχαν ως αποτέλεσμα μια ενδεχόμενη διάσπαση του κόμματος. Αρκετά αντίθετη ήταν η κατάσταση στο Κόμμα των Ελευθεροφρόνων, όπου δέσποζε καταλυτικά η συγκεντρωτική προσωπικότητα του Μεταξά. Το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων ήταν ένα καθαρά αστικό κόμμα, που κατά καιρούς δέχτηκε στους κόλπους του αρκετά νεωτεριστικά στελέχη της συντηρητικής παράταξης. Οι πολιτικές όμως τοποθετήσεις του αρχηγού του οι οποίες, αν και σωστές συνήθως διατυπώνονταν άκαιρα, στερούσαν το κόμμα από την ευρύτερη υποστήριξη των ψηφοφόρων, και συχνά οδηγούσαν στη διαγραφή των στελεχών που τολμούσαν να διαφωνήσουν ανοικτά με τον αρχηγό. Περιέργως πάντως, ο Μεταξάς έδειξε πολύ μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα και πίστη στο καθεστώς της Αβασίλευτης Δημοκρατίας από ότι οι συνοδοιπόροι του στο Λαϊκό Κόμμα, γεγονός που του στοίχισε την ακραία αντιπάθειά τους. Το γεγονός αυτό φαίνεται ότι συνέβαλε και στην αποτυχία της εκλογής του στην εκλογική του περιφέρεια, την Κεφαλονιά (έτσι τουλάχιστον πίστευε ο ίδιος) κατά τις εκλογές της 19^{ης} Αυγούστου 1928, κατά τις οποίες επικράτησε το κόμμα των Φιλελευθέρων, υπό τον Βενιζέλο, με ποσοστό 46,94% και 178 έδρες επί συνόλου 250. Σχολιάζοντας αυτά τα γεγονότα στον επίλογο του έργου, ο συγγραφέας αναφέρει χαρακτηριστικά: «Η συντριβή των Ελευθεροφρόνων στις εκλογές του 1928 [όπου εξηγεί πως εξέλεξαν μόλις έναν βουλευτή] αποτέλεσε ένα δυσάρεστο γεγονός για την ευρύτερη συντηρητική παράταξη με αρνητικές προεκτάσεις στην πολιτική ομαλότητα της χώρας και στην ίδια τη σταθερότητα της Αβασίλευτης Δημοκρατίας. Η μεταστροφή του Μεταξά σε αδιάλλακτο αντιβενιζελικό λόγω της πολιτικής του διαπόμπευσης στις εκλογές του 1928 από τους ομοϊδεάτες του, αποτέλεσε ισχυρό πλήγμα όχι μόνο για τη ζητούμενη ισορροπία διαλλακτικών-αδιάλλακτων εντός του αντιβενιζελισμού, αλλά και για την ίδια την Αβασίλευτη Δημοκρατία [...] Αν ο Μεταξάς είχε επιβιώσει κοινοβουλευτικά το 1928, πιθανά η μεταστροφή του προς τον αντικοινοβουλευτισμό να μην γινόταν τόσο απότομα, όχι από πίστη στην Αβασίλευτη και τους θεσμούς της, αλλά γιατί θα σεβόταν τους όρους του κοινοβουλευτικού παιχνιδιού στο οποίο εκείνη την εποχή συμμετείχε ως κοινοβουλευτικός αρχηγός» (σελ. 292). Περαιτέρω, σχολιάζοντας τις επιπτώσεις της ανισορροπίας που προκάλεσαν οι ίδιες εκλογές στο Λαϊκό Κόμμα, ο συγγραφέας εξηγεί: «Ο Τσαλδάρης εξαναγκάστηκε από τις εξελίξεις μετά το 1932 να ηγηθεί ανοικτά όλων των μετριοπαθών αντιβενιζελικών [...] αλλά ήταν πλέον απελπιστικά μόνος και αδύναμος, λόγω της πολιτικής εξόντωσης των Ελευθεροφρόνων, που ίδιος επιδίωξε και έφερε εις πέρας [...] Η στέγαση όλων των αδιάλλακτων από τον ίδιο τον Τσαλδάρη στο Λαϊκό Κόμμα κατά την περίοδο 1924-1928, υπονόμωσε κάθε πιθανότητα συμβιβασμού με τους βενιζελικούς και οδήγησε στην κορύφωση του δεύτερου διχασμού το 1935» (στην ίδια σελίδα).

Πρόκειται ομολογουμένως για διαπιστώσεις που αλλάζουν σημαντικά τον τρόπο που ερμηνεύαμε μέχρι σήμερα την πτώση της προπολεμικής Ελληνικής Δημοκρατίας!